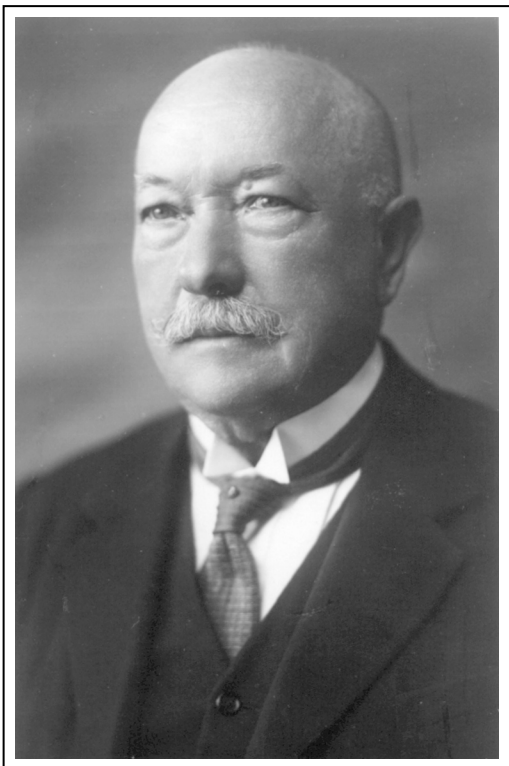

Kecskeméthy István (1864-1938)

Kecskeméthy István száznegyven éve, 1864. január 31-én született Pakson. Harmincegy éves korában, 1895-ben került Kolozsvárra és lett a Református Teológiai Fakultás ószövetséges professzora. Noha életének java részét Kolozsváron töltötte, mindvégig magános és idegen maradt; kiismerhetetlen, kiszámíthatatlan, felforgató, magának való. E látszat mögött rejtőzött igazi lénye, amit csak az pillanthatott meg, aki ellentmondásos megjelenésén túl, meglátta az életét összeszerkesztő és egybetartó erőt, belső rendet. Egy *más* rendet, mely itt, evilági mércével mérve, inkább tűnhet rendellenesnek, mint rendkívülinek. Azt a *rendet*, amely alapján Gönczy Lajos tömören és találóan így jellemezte őt: *a hit embere*. Kecskeméthy István *a hit embere* volt; világidegen, aki vándorúton van az alapokkal bíró város felé, melynek építője és alkotója Isten; aki éppen ezért ellentmondásos személyiség: egyszerre visszahúzó és elszánt harcos, elmélyült, nagy tudós, de forradalmár is, tevékeny résztvevő az egyházi közélet és a politika küzdőterén.

Az alábbiakban Gönczy Lajos¹ Kecskeméthy István ravatalánál mondott beszédéből idézünk, majd Kecskeméthynek² adjuk át a szót, hogy őt ne csupán a kortárs szemével láthassuk, hanem a maga korában úgy, ahogy ő mutatja meg magát nekünk.

„Nincs senki ebben a teremben, aki akarva-akaratlan tőle valamit át ne vett, el ne tanult volna és így ne kötné valami lelki szál Kecskeméthy Istvánhoz. Mégis

¹ *A hit embere*. Dr. Kecskeméthy István koporsójánál. Megjelent: Református Szemle XXXI (1938) 217–222.

² *A reformáció vallástörténeti megvilágításban*. Megjelent az alább idézett, rövidített változatban: Református Szemle IX (1916) 573–575.

ő ma is éppen olyan idegenként lép ki ebből az intézetből, mint amilyen idegenként 43 esztendő előtt ide belépett. Azóta nemzedék nemzedék után ült lábainál, nemzedék nemzedék után tett erőfeszítéseket, hogy őt megértse, hogy őt teljesen megismerje, hogy magáévá tegye lelkét, de ő megmaradt annak a magános embernek, akinek az egyéniségében mindig és mindenki számára is volt és maradt is valami megismerhetetlen, megközelíthetetlen titok. [...] Ebből kifolyólag Kecskeméthy István a meglepetések embere volt, a megtestesült kiszámíthatatlanság, aki soha nem fér bele semmiféle sablonba. [...] Ez azonban soha nem volt következtetlenség. [...] Utólag mindig meg lehetett állapítani: igen, Kecskeméthy István csakis így gondolkodhatott, csakis így cselekedhetett. [...] Ezért változott az élet egy szakadatlan konfliktussorozattá, amelynek sebeit még az a fölényes, békés derű sem tudta elfödni és felejtetni, amely még a legforróbb harcok napjaiban sem hagyta cserben őt.

Ez a fennállóval, a meglévővel, az uralkodó iránnyal szemben való állandó elégedetlenség [...] tette Kecskeméthy Istvánt, a szelíd, békés, lágy szívű embert harcossá, forradalmárrá, aki dolgozószobája csöndjéből, imakamrája áhítatából meglepő, sokszor megdöbbenő tűzzel, elszántsággal és harci készséggel robbant ki nemcsak az egyházi élet, hanem a politika porondjára is, sebeket osztva és sebeket kapva, aki mindig kész volt egyéniségének teljes súlyával, Istentől kapott ragyogó képességeinek egész fegyvertárával élére állni az elégedetleneknek, a veszteseknek, a gyöngéknél, az ellenzéken lévőknek, a gyöngébséget, az alullétet nemegyszer azonosítva az igazsággal. Talán azért is vezette Isten kifürkészhetetlen akarata ide, erre a földre, ahol magyar reformátusnak lenni mindig gyöngébséget, alullétet jelentett, és annyi vihar között azért tartott ki itt halálos hűséggel, mert Kecskeméthy István lelke szerint kisebbségi ember volt, aki, ha véletlenül, ha akarata és reménye ellenére többségi sorba került, nemcsak rosszul, kényelmetlenül érezte magát, de rövidesen továbbment onnan.”

„A vallás ma nem divatos. És ennek megvan a maga természetes magyarázata. Paradox tételei, a józan ész előtt be nem bizonyítható igazságai, mint pl. maga az Isten létele is, sajátos logikája és filozófiája, sőt egészen külön nyelve, a szimbólumok, csodák, jelenések és elragadtatások nyelveken szólása, mind nem a legmodernebb dolgok. És ha még ehhez hozzá vesszük azt, hogy sokszor egész passzióval gázol keresztül a természeténél fogva utilitárius, hedonista és egoista értelmén, érzelmen és akaraton: akkor nem csodáljuk, hogy a modern értelmiség a legtöbb esetben bizonyos lenézéssel beszél róla. Viszont az is tagadhatatlan, hogy az emberi életnek olyan nagy jelentőségű tényezőjéül bizonyult mind a mai napig, közelebről a most dúló végviharokban is, mely semmiképpen nem indokolja ezt a lekicsinylő véleményt. Itt valahol a szemléletben hibának kell lenni. Tanácsosnak látszik azért, hogy a vallásról való egész ismeretünket történeti alapon revideáljuk, mert csak így állíthatjuk helyes szempont alá, és igazán tudományos ismeretet csak így nyerhetünk róla. Ez a gondolat indított arra, hogy a reformációt néhány vonással vallástörténeti megvilágításban iparkodjam bemutatni. [...]

A reformáció kétségtelenül vallási érdekből és indítékokból született; de tagadhatatlanul racionalista szelekkel indult teológus vizeken evezett tovább. És ez sokat megmagyaráz. Talán azt is, hogy a magyar protestantizmus a nacionalizmus lapos vizeiről még nem tudott duzzadóbb vizekre, világoceánokra kiveezni. Sőt nem is akar. Mert saját fiai is úgy gondolkodnak, hogy a vallás egy észellenes kölönc a haladni akaró emberiség nyakán, amit minél előbb le kell rázni. A kultúremlernek vallásra már nincs szüksége. Ez a felfogás a mai, gyárilag képzett kultúremlereknek, az úgynevezett intellektüeleknek, vagy másik dísznevükön progresszíveknek és az ő nagy hangjuk által terrorizált népségnek és tanárságnak szociálfilozófiailag uniformizált agyvelejéhez annyira illik és tapad, hogy amely agyat egyszer beborított, annak többé nem derül, annak felvilágosítására törekedni tehát kárba vesztett idő volna; pedig annyira tudománytalan és kulturálatlan, hogy még a legalaposabb racionalista gondolkodás előtt sem állhat meg, ha az máskülönben ugyancsak gondolkodás. Aki itt igazán tudományos eredményre akar jutni, annak első kötelessége, hogy tegye le tudományos előítéleteit, előre magállapított filozófiai dogmáit, azután aztán tegye félre hitét is, ha van, és tisztán csak józan ésszel, a lehető leghidegebb racionalizmussal nézze és mérlegelje a tényeket. Ne higgyen egy betűt se abból, amit a Biblia és a dogmatika Jézus Krisztusról tanít. Se azt, hogy született, se azt, hogy meghalt, se azt, hogy valaha egyáltalán volt. De nézze meg *azt* a Jézus Krisztust, aki ma ott él a hívők és hitetlenek szívében és fogalomvilágában. Azt a nagy názáreti proletárt, akinek neve a szocialisták csatakiáltása; és azt az Isten jobbát ülő megdicsőült Krisztust, aki előtt a hívők és a szentek térdet és fejet hajtanak. Van még a világnak, tudománynak, irodalomnak vagy művészetnek ilyen alakja? És nézze meg az ő szentjeit, attól a groteszk glóriától megszabadítva, amellyel a teológia díszítette fel őket, lássa olyanoknak, amilyenek valójában voltak a mindennapi életben: és mondja meg őszintén, hogy a világ minden nagyjai, hatalmasai, bölcsei és szépei közül a legnagyobb is felér-e ezek legkisebbikével jellemre, boldogságra, igazságra, szóval az élet igazi tartalmára és teljességére nézve? És ezeket az életeket mind ez a Jézus Krisztus alakította ki és töltötte be. Érdekében van-e hát az igazi haladásnak az, hogy ez a Krisztus és az ő vallása kitöröltessék a szívekből, a világból? Nem; ez [nem] lehet [...] semmi esetre sem tudományos és kultúrérdek. Ha az volna, akkor azoknak, akik kitörölését sürgetik, mindenekelőtt új, tökéletesebb eszményképet kellene helyébe állítani.

És azt kérdezem a kultúra lángoló bajnokaitól: vállalják-e ők ezt? Ugyebár világos, hogy aki ezt vállalja, az vagy bolond, vagy szélhámos. Hát nem is ez a kérdés, hanem az, hogy komolyan várhatjuk-e és remélhetjük-e ezt a kultúrától. Erre ne adjunk szubjektív feleletet, hanem vonjuk le azt tárgyilagosan a tényekből. A modern életeszmények legtökéletesebb megvalósítói, akiknek életét a mai kultúra alakította ki és tölti be, a nagy feltalálók, szaktudósok, technikusok, börze-fejedelmek, hadi szállítók, munkásfejedelmek és a galíciai menekültek. Hol vannak ezek a szentektől, de hol van a legutolsó székely falu bibliás na'anyójától is, kinek minden gazdagsága, amit a háború meghagyott neki, egy galíciai sír, meg

egy sereg kis unoka, és minden öröme az, hogy azt istenfélelemben felnevelje? A legmagasabb erkölcsi eszmény pedig, amit a modern kultúra elérhetetlen magasságba elibünk tűz, az altruizmus. Ez nem egyéb, mint a keresztyén erkölcsi eszmény elméleti lefokozása. De teljesen lealacsonyítja ezt is az a mai gyakorlati erkölcsstan, mely az erkölcsi cselekvés motívumát az egymásra utaltságban, legmagasabb célját pedig abban a racionalista utilitarizmusban látja, hogy az egymásra utalt emberek egymást a saját jól felfogott érdekükben ne akadályozzák, hanem inkább, amennyiben a maguk jogos érdekeinek veszélyeztetése nélkül tehetik, kölcsönösen támogassák céljaik elérésében. Hát hol van ez a keresztyén törvénytől? És hol van az ilyen elvek alapján megszervezett legideálisabb társadalom is a szentek egyességétől? Ha valaki ezt az összehasonlítást megteszi, józan ésszel arra a meggyőződésre kell jutnia, hogy a keresztyénségé, magyarán a Krisztushité a jövő. Mert lehetetlen az, hogy ezt az isteni méltóságra és benső gazdagságra hivatott emberiséget véglegesen vagy csak tartósan is kielégíthessék olyan ideálok, hogy a jövőben a keresztséget, sőt talán a circumscisiót is a gyermekek végbelének kioperálása fogja helyettesíteni, és az emberek alagúton járnak át New-Yorkból Párizsba mulatni, műfogakkal műpecsenyét esznek, és utána a legfényesebb kávéházakban szagolhatják a legnépszerűbb altruista bankárok drága szivarfüstjének illatát. Nem, ezek az ideálok nem lehetnek sokáig az emberiség vezércsillagai. Elég hangosan kiáltja ezt felénk ez a háború, mely ennek a kultúrának nem meghazudtolása és meggyalázása, hanem stílszerű bekoronázása. Már pedig ennél aljasabb indokokból, embertelenebb eszközökkel és anyagibb célokért még nem folyt háború a világon. Itt az ideje, hogy minden értelmes ember, akinek fajunk jövője csak némileg is szívében fekszik, teljes erejével igyekezzék rámutatni arra, hogy a vallás sem nem üres rajongás, sem nem elavult babona, sem nem a haladást gátló reakciós intézmény; hanem inkább az igazi haladásnak, a benső értékekben való gyarapodásnak egyetlen sikeres tényezője és helyes irányítója. Tudománytalan és felületes felfogás azt gondolni, hogy a Krisztus képét, amelyben az emberiségnek megszentelt, diadalmas, élő eszményei foglaltattak össze, ki lehet valaha a világból törölni. Nem, sőt inkább mindig teljesebb, mindig elevebb lesz a kép. Akik a nagy názáreti proletár nevével indulnak a világot megváltani, azoknak útja, ha őszinték, a megdicsőült Krisztushoz vezet; és akik a megdicsőült mennyei Krisztust imádják, azoknak életében ha őszinték, meg kell jelennie a názáreti Jézusnak. És így a kálvinista ideál megvalósulása felé visz a haladás útja. A Jézus Krisztust nem lehet részekre osztani, ennél fogva a most megoszlott és az Ő nevével egymásra törő széthúzó részeket Ő fogja magában egyesíteni: hogy legyenek egyek Őbenne, és Őáltala az Atyával.

Elég régen vagyunk már hűtelenek ez ideálhoz: elég régen nézzük tétlenül a társadalom rendszeres profanizációját: ideje végre vétót kiáltanunk. Mert az emberi társadalomnak nem az a rendeltetése, hogy egészében 'profanum vulgus'-szá, szentségtelen tömeggé aljasuljon, hanem az, hogy a szentek egyességévé magasztosuljon."